

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻԻ 49

15 Յունուար 1896

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ.

ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ

Պայք Ալի Ճառտեանի Թիւ. 20

1895

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

- 1 Սիպերիացի մանկամարդ Օրխուլը — Յ. Վ. Մխչեան:
- 2 Աստղաբաշխական —
- 3 Վարդապետութիւն Ժ.Բ. Առաքելոց — Ս. Վ. Ն
- 4 Ակնարկ մը Ս. Իգնատիոսի բղբոց վրայ:
- 5 ՎԱՐԲ Ս. ՄՈՆԻԲԱՅԻ — ՅՈՎՀ. Վ. Աբէլեան:

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Ե Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

Վեցերորդ Տարի

Թիի 19

15 Յունուար 1896

ՔՍԱՎԻԷ ՏԸ ՄԷՍԹՐԸ ԿՈՄՍԻ

ՍԻՊԵՐԻԱՑԻ

Մանկտնարդ Օրիորդը

ԿԱՄ

ԾՆՈՂԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԻՆԱԿ

(Շարունակութիւն տես անցեալ բիւն)

5. Առաջին անգամ կը յայտնէ ծնողաց իւր խորհուրդը.

Սահմանեալ օրն Բրասքովի կանուխէն անտառն երթալով՝ աղաչեց Աստուծոյ որ իրեն քաջասրտութիւն տայ լաւ բացատրելու համար իր ըսելիքն, ու միանգամայն հարկաւոր ճարտարաբանութեամբ համոզելու իւր ծնողքը. յետոյ առն զարձաւ՝ որոշած ըլլալով խօսք բանալու. նախ եւ յառաջ իրեն զիմաց ելնողին, սրտին ներքին փափաքն ան էր՝ որ բախտն իր զիմացն հանէր զմայրը, որմէ աւելի զիջողութիւն կ'ակնկալէր. սակայն տան մօտեցած պահուն՝ տեսաւ որ հայրը նստարանի մը վրայ նստած ծուխ կը քաշէր, Աղջիկն արիւրար զիմաւոր-

ելով զանիկայ՝ սկսաւ իսկոյն իւր խորհուրդն յայտնապէս պարզելու, եւ խնդրեց ամենայն եռանդեամբ որ զէպ 'ի Ս. Բեթերսպուրկ մեկնելու հրամանը չնորհէ իրեն: Երբ խօսքը լմնցուց՝ հայրն որ առանց բնաւ ընդմիջելու ծանրաբարոյ կերպով մօտիկ բրած էր, անոր ձեռքէն բռնած 'ի միտքին սենեակը մօտաւ, ուր մայրը պատրաստելու ետեւէ էր ճաշը. « կ'իկիս՝ աւետիս քեզի, գոչեց, զօրաւոր պաշտպան մը դռանք. մեր աղջիկն հիմակ իսկ Ս. Բեթերսպուրկ երթալու կազմ եւ յօժար է, ու կը բարեհաճի անձամբ յանձնառու ըլլալ Կայսեր հետ խօսելու»: Յետոյ Լաբուլոֆի սկսաւ պատմել ծաղրալից սոսով ինչ որ Բրասքովի իրեն զրուցած էր. « չաս աւելի աղէկ պիտի ընէր՝ պատասխանեց մայրը՝ եթէ իւր գործքին զբաղէր, քան թէ այսպիսի փճախօսութիւններ քեզի ըսելու գար »: Մանկահասակ օրիորդը թէպէտ յառաջուց մտածած էր իւր ծնողաց բարկութեան առաջին առնելու կերպին, բայց բաւական զօրութիւն չունեցաւ ասանկ հենդնութեան մը դէմ, որ կարծես իւր բոլոր յոյսերն 'ի ղերեւ կը հանէր: Ու սկսաւ դառնապէս լալ՝ Հայրն՝ որ դո՛ւ իմն իւր սովորական բնաւորութիւնը մոռցեր էր հարեւանցի ուրախութեան մը առթիւ, իսկոյն ցոյց տուաւ իր բոլոր խնայողութիւնը. մինչդեռ սաստիկ կը յանդիմանէր զԲրասքովի իւր արտասուացն համար, անդիէն մայրը 'ի դուրս շարժեալ կը զրկէր զանիկայ ու խնտում երեսով կ'ըսէր. « քեզ տեսնո՞մ աղջիկս՝ լալի կտոր մը ձեռքը տալով՝ սկսէ՛ մաքրելու սա կերակուրի սեղանին վրայի փոշին, յետոյ յարմար ժամուն կրնաս զէպ 'ի Ս. Բեթերսպուրկ ճամբայ ելնել »:

Անշուշտ սոյնօրինակ տեսարան մը աւելի զզուանք ու զժկամակութիւն պիտի պատճառէր Բրասքովեայ իւր խորհուրդը գործադրելու մօտին, քան ո՛ր եւ իցէ հակառակութիւն՝ յանդիմանութիւն ու չարաչար հարուածներ իսկ, եւ ստիպան իր անձին նկատմամբ այսքան նուաստացուցիչ զղացմունք՝ ըստ որում իբր աղայ կը վարուէին հեաը ծնողքը՝ չուսով մաքէն փարատեցաւ ու բնաւ չվհատեցուց զինքն. այլ եւս ճամբան անգամ մը բացուած էր: Ուստի նորանոր թախանձանօք պաշտօնեցաւ խնդրեց, ու ամենքան յաճախ եւ ձանձրացուցիչ եղան իր աղաչանքն, որ վերջապէս օր մը իւր հայրն համբերութիւնը կորսնցնելով՝ սաստկապէս յանդիմանեց զինքը, ու արգիլեց որ այնուհետեւ այս նիւթին վրայ ալ չխօսի իրեն: Իսկ մայրն աւելի քաղցրութեամբ ջանաց հասկցնելու իրեն՝

թէ տակաւին չատ երխտասարդ էր այսպիսի զգուարին գործոյ մը ձեռնարկելու համար:

6. Բրասքովեայ կրօնասէր վարմունքը.

Երեք տարիներ սահած անցած էին այն ժամանակէն 'ի վեր, եւ տակաւին Բրասքովի համաձակած չէր վերստին կրկնելու իւր թախանձանքը ծնողացն առջեւ. մօրն երկարատեւ հիւանդութիւնը ստիպեց զինքն աւելի նպաստաւոր ատենի մը ըստ պատելու իւր խորհուրդն իրագործելու համար: Այսու հանդերձ օր չանցուց որ իւր սովորական աղօթից վրայ չաւելցընէր նաեւ հօրմէն մեկնելու հրամանն ընդունելու շնորհքը, լաւ համոզուած ըլլալով թէ Աստուած օր մը անշուշտ իւր աղաչանքը պիտի լսէր:

Այսպիսի կրօնական ոգի ու կենդանի հաւատք այս մանկահասակ աղջկան սրտին մէջ այնքան աւելի տարօրինակ բան պիտի երևէին, որքան այս զգացմունք դաստիարակութեան պտուղ չէին: Իւր հայրն առանց անկրօն ըլլալու՝ աղօթասէր մէկը չէր. եւ թէպէտ իւր մայրն աւելի ճիշդ էր այս մասին, սակայն զուրկ էր զրեթէ քրիստոնէական կրթութենէ. ուստի Բրասքովի մի միայն իւր ոգւոյն մէջ գտած էր սոյնպիսի եռանդուն զգացմունք: Այն վերջին երեք տարիներուն մէջ իւր բանաւորութիւնը կերպաւորած ու խելահաս օրիորդ մը դարձած էր. արդէն իսկ իւր կարծիքն սկսած էր աւելի ծանրակշիռ արժէք ստանալ ընտանեկան խորհրդակցութեանց մէջ. հետեւեալ կարող եղաւ անձամբ առաջարկել իւր ծրագիրն ու մանրամասնաբար վիճաբանիլ անոր վրայ, զոր այնուհետեւ ծնողքն այլ եւս չէին նկատեր իբր տղայական բան, թէպէտ եւս առաւել կը գիմադրէին նոյնին՝ աղջիկն իրենց համար կարեւոր անձ մը դարձած ըլլալով: Այնպիսի էին իւր մեկնելուն դէմ յարուցած արգելքնին՝ որ կրնային մեծ տպաւորութիւն ընել անոր սրտին վրայ: Ա՛լ հիմակ ծաղրաբանութիւններ ու ոպաճնալիք չէին գործածեր իւր խորհուրդէն զինքը ետք կեցընելու համար, հապա իրենց զգուանքն ու արցունքն էին միայն ազդուագոյն միջոցները. « մենք ծեր ենք արդէն՝ կ'ընէին իրեն, ու Ռուսիոյ մէջ այլ եւս ոչ հարստութիւն եւ ոչ բարեկամ ունինք. կրնամք ուրեմն սիրտ լնել դուն այս անապատ երկրին

մէջ երեսի վրայ թողուլ լքանել քու ծնողքդ որոնց մի միայն մխիթարութիւնն ես, ու ինչ նպատակի համար այս, բայց եթէ մինակուկ վտանգաւոր ճամբորդութեան մը ձեռնարկելու համար, որ կրնայ ՚ի կորուստ մատնել զքեզ եւ կենազրաւ իսկ ընել՝ փոխանակ ազատութիւն չնորհելու իրենց»։ — Այս պատճառաց առջեւ Բրասքովի ուրիշ պատասխան չէր տար եթէ ոչ արցունք կը թափէր. բայց իւր կամքն անդրդուելի մնաց ու ամէն օր այս իւր մտքին որոշողութիւնն եւս քան զեւս հաստատուն կը դառնար։

7. Ճամբորդութեան նորանոր դժուարութիւնք.

Մանկամարդ աղջկան յանպատրաստից պատասխանն անկրօնի մը գէտ։—

Ուրիշ տեսակ դժուարութիւն մ'ալ մէջտեղ ելաւ, որ իւր հօրը ցուցած ընդդիմութենէն աւելի իրական էր. Բրասքովի չէր կրնար առանց անցազրի մեկնիլ, վասն զի թոյլ տրուած չէր իրեն գիւղէն անգամ հեռանալ։ Միւս կողմանէ հաւանական չէր երեւնար թէ Թոպուքի կառավարիչն, որ երբէք պատասխանած չէր իրենց զրերուն, հաճէր ընելու իրենց այս չնորհքն։ Ուստի հարկ եղաւ մանկահասակ օրիորդին յերկարաձգելու իւր մեկնումն, այնուհետեւ իր բոլոր մտմտուքն անցազիր մը ըստանալու միջոցներուն վրայ խորհիլն եղաւ։

Նոյն ժամանակներն իշխմ գիւղին մէջ աքսորեալ մը կար Նեյլէր անուամբ, որ Ռուսաստան ծնան Գերմանացի դերձակի մը որդին էր։ Այս մարդս բաւական աստիճանաբար մէջ ուսանող երիտասարդի մը քով ծառայութիւն բրած էր. այս պարագայէս օգուտ քաղելով՝ գիւղին մէջ բռնագէտ անկրօնի մը գեր ստանձնած էր Նեյլէր, եւ կը կարծէր թէ ինքն անհաւատ մ'է։ Սոյն նորօրինակ յիմարութիւնն՝ որուն վրայ դերձակի շահաւէտ արուեստն աւելցուցած էր՝ զինքը լաւ ծանօթացուցած էր տեղւոյն բոլոր բնակիչաց ու աքսորականաց, որոնցմէ ոմանք զգեստներնին անոր կարկտել կուտային, մինչ այլք կը զուարճանային իրեն անշա՛ս անճա՛ղ զրաբանութիւններէն։ Այս վերջիններէն էր Լաբուլօֆֆ, որուն առնին երբեմն այցելութեան կու գար. արդ Նեյլէր քաջածանօթ ըլլալով մանկամարդ աղջկան կրօնասէր ոգւոյն, կատակելով կը

հենգնէր անոր պաշտօնաւորութիւնն ու զինքը Սրբուհի Բրաս-
քովի կը կոչէր: Իսկ օրիորդն իրեն ճարտարամիտ դործունէու-
թեան վրայ չափէն աւելի համարում ունենալով՝ միտքը դրած
էր անոր միջոցաւ աղերսագիր մը ուղղելու Սիպեթիոյ ընդ-
հանուր կառավարչին, յուսալից որ հայրը իւր ստորագրութիւնը
միայն զնեւով նոյնին ներքեւ՝ շատ աւելի դիւրաւ յօտարութիւն
պիտի ցուցնէր այս բանիս:

Օրուան մէկը երբ գետեզերքին մօտ իր լուացքը լմնցու-
ցած՝ Բրասքովի կը պատրաստուէր տուն դառնալու, ըստ իւր
սովորութեան՝ ճամբայ ինկնալէն յառաջ ետեւէ ետեւ խաչա-
կնքից վրինքը ու մեծ աշխատանքով վեր վերցուց թրջած լա-
թերուն խոշոր ծրարը: Նեյլէր որ ըստ զիպաց նոյն միջոցին
անկից կ'անցնէր՝ զինքը տեսնելով կատակաբանութեամբ գո-
չեց. «Եթէ այն ճանճորսական ձեւերէն քանի մը հաստ աւելի
ընէիր՝ անշուշտ հրաշք մ'ալ կը գործէիր, ու քու ճերմակե-
ղէններուդ կապոցն ինքն իրեն մինչեւ տուն գնացած կ'ըլլար:
Տո՛ւր նայիմ սա, վրայ բերաւ բռնի քաշելով կորզելով ձեռքէն
բերը, ևս քեզի պիտի ցուցնեմ թէ անհաւատներն ալ քու
կարծածիդ չափ դէշ մարդիկ չեն»: Այս ըսելով լաթեղինաց կո-
ղովն առաւ ձեռքէն ու մինչեւ գիւղը տարաւ, քաշելու ժամա-
նակ Բրասքովի (որուն մի միայն բաղձանքն անցագիր մը ըս-
տանալ էր) խօսք բանալով աղերսագրին վրայ՝ աւելցուց թէ
կարեւոր ծառայութիւն մը կը սպասէր իրմէն: Դժբաղդաբար
մեր անկրօն սովիւտէսը գրեւ չէր գիտեր. ուստի պարզաբար
խոստովանեցաւ՝ թէ ինքզինքը գերձակութեան արուեստին տա-
լէն ի վեր բոլորովին անփայթ ըրած էր գրականութիւնը, բայց
մասնաւորապէս իւր անկողին մէջ մէկն որ կրնար ըստ ամե-
նային դոհացընել իւր ակնկալութիւնը: Բրասքովի ուրախ զու-
արթ տուն դառնալով որոշեց մտքին մէջ երկրորդ օրն իսկ օ-
գուտ քաղել այս առած տեղեկութենէն: Հազիւ թէ աղջիկը
տուն վերադարձած էր ուր քանի մը հիւրեր ալ կային՝ Նեյլէր
որ ի միասին ներս մտած էր սկսաւ պարծենկոտ կերպով պատ-
մելու իւր մատուցած ծառայութիւնն առ Սրբուհի Բրասքովի,
խնայելով անոր հրաշագործութիւն մ'ընելու աշխատանքն. այս
ևս ասոր նման ուրիշ անհամ անհոտ կատակաբանութիւններ ալ
ըրաւ: Բայց յանկարծակիի եկաւ ևս ինչ ըսելիքը չգիտցաւ լը-
սելով մանկամարդ օրիորդին պատասխանն. «Ինչպէս հնար է,

ըսաւ ասիկայ, որ իմ լոլոր վստահութիւնս աստուածային բարերարութեան վրայ չզնեմ, երբ հազիւ թէ վայրկեան մը դեռ ին եղերքն Աստուծոյ աղօթք ըրած էի՝ Տիրոջ յայտնի սքանչելիքը տեսայ. եթէ ճերմակեղէններուս կապոցն ինքնիրեն մինչեւ հոս չեկաւ, անտարակոյս առանց իմ գործակցութեանս անհաւատէ մը վերցուած տուն հասաւ: Ուստի հրաշքն եղաւ, եւ նախախնամութենէն ուրիշ սքանչելագործութիւն չեմ խնդրեր: Այս յանկարծական պատասխանին վրայ բոլոր ներկայք քրքջալով ծիծաղելու սկսան, ի վնաս եւ յամօթ անկրօն դերձակին, որ այս անակնկալ դէպքէն սաստիկ վիրաւորուած՝ կըծիկը դնելով դուրս ելաւ գնաց:

Պատմութեանս շարունակութեանը մէջ ընթերցողը պիտի տեսնեն բաղմամբիւ օրինակներ մեր մանկահասակ աղջկան այսպիսի սիրուն պատրաստաբանութեանց, որոնք ամենադժուարին պարագայից մէջ իսկ միշտ նպաստաւոր եղած են իրեն:

8. Աղէքսազրին առաքումն եւ եկած պատասխանը

Յաջորդ օրն անյապաղ փութաց խորհրդակցելու այն մարդուն հետ, որուն վրայօք յառաջուց տեղեկութիւն առած էր դերձակէն. անկէ հասկըցաւ թէ ինքն անձամբ ստորագրելու էր աղերսագիրն: Հետեւաբար գրագիրն յանձն առաւ ըստ որոշեալ ձեւոյն յօրինելու գայն, ու երբ լմնցուց՝ Լաբուլօֆֆ յետ փոքր ինչ ընդդիմութեան հաւանեցաւ որ խաւրով, եւ այս առթէն օգուտ քաղելով՝ ինքն ալ նոր նամակ մը գրեց Սիպերիոյ կառավարչին իւր անձնական գործոց նկատմամբ:

Այս վայրկեանէս յետոյ երիտասարդ մանկան հոգն ու մշտմտութեամբ լոլորովին փարատեցան, իւր առողջութիւնն ալ կազդուրեցաւ: Ծնողքը կը սքանչանային տեսնելով որ անիկայ իւր բնական զուարթութիւնը նորէն ստացած էր: Սոյն երջանիկ փոփոխութեան պատճառը ստոյգ համոզումն էր որ քիչ ատենէն պիտի ընդունէր իւր փափաքած անցադիրն, որուն համար լիովին վստահութիւն ունէր Աստուծոյ պաշտպանութեանը վրայ: Ստէպ պարտելու կ'ենէր Թոպուքի ճամբուն վրայ՝ յուսալով թէ սուրհանդակի մը հասնիլը պիտի տեսնէր. խօսակցելու առիթ ունենալու համար՝ նամակատան առջեւէն կ'անցնէր, որուն վարչութիւնն հինաւուրց խեղանդամ ղինուորի մը յանձ-

նուած էր, որ եւ կը տանէր կը բաժնէր ամէն մէկուն իշխմ հասած սակաւաթիւ թղթերը: Սակայն բաւական ժամանակէ 'ի վեր չէր համարձակեր անոր տեղեկութիւն մը հարցընելու, որովհետեւ հեղ մը խիստ կերպով պատասխանած էր իրեն ու ծաղր ըրած էր եւս իւր ճամբորդութեան խորհուրդը զոր արդէն գիտէր:

Գրեթէ վեց ամիս անցած էր աղերսագրին առաքմանէն. 'ի վեր՝ երբ օր մը լուր հասաւ այս թշուառ ընտանեաց թէ սուրհանդակ մը ժամանած էր թղթատունն այլեւայլ անձանց նամակներ բերելով. մէկէն Բրասքովի դէսը 'ի հոն վաղեց, ու իւր ետեւէն ալ ծնողքը կուգային. Լարուլոֆֆ իր անունը տալով՝ նամակագիրն անոր կնքեալ ծրար մը յանձնեց, ու ընկալագիր մը առաւ ձեռքէն, սոցն ծրարն անցագիր մը կը պարտնակէր իւր աղջկան համար: Բնականաբար բոլոր ընտանեաց համար բերկրակից ուրախութեան վայրկեան մը եղաւ այս այնքան տարիներէ 'ի վեր իրենց բարձի թողի եղած վիճակին մէջ այս անցագրին առաքումը նորօրինակ չնորհք մը երևցաւ: Եւ սակայն նամակի ծրարին մէջ ամենեւին պատասխան մը չկար Սիպերիոյ կառավարչին կողմանէ Լարուլոֆֆի անձնական խընդրոց: Աղջկան գալով՝ այլ եւս ազատ էր անիկայ, եւ կարելի չէր առնուի մեծ անիրաւութեան ուշացընել իւր մեկնումն՝ ընդգէժ կամաց իւրոց: Ընդհանուր կառավարչին պահած լռութիւնը հօրը նկատմամբ՝ աւելի անոր երեսէ ինկած ըլլալուն հաստատութիւն մ'էր քան թէ չնորհք մը: Սոյնպիսի փոքր խորհրդածութիւնք իսկոյն անհետացուցին մանկամարդ օրիորդին սրտէն այն հաճոյական տպաւորութիւնը, զոր Սիպերիոյ կառավարչին զիջողութիւնն իւր վրայ գործեր էր: Լարուլոֆֆ ուժգնութեամբ ձեռքն առնելով անցագիրն՝ յայտարարեց դժկամակ կերպով մը թէ ինքը այն պատճառաւ միայն հաճած էր խնդրելու զայն, որովհետեւ ստոյգ գիտէր թէ պիտի զլանային իրեն, միանգամայն ալ այս կերպ վարմունքն իրեն համար զերծ մնալու միջոց մ'էր իւր աղջկան ձանձրացուցիչ թախանձանքներէն:

Բրասքովի սուն վերադարձաւ իւր ծնողաց ընկերակցելով առանց խօսք մ'ըսելու, յուսովից սրտիւ շնորհակալ կ'ըլլար Աստուծոյ ճամբայ ըրած ատենն որ իւր ըղձից մին արդէն լսելի եղած էր: Հայրն հազած զգեստին մէկ խորշը զետեղեց անցագիրն՝ յիս լնամբով փաթթելու զայն լաթի մը մէջ. Բրասքովի գիտեց այս զգուշութիւնը որ բարեկուշակ երեւցաւ իրեն:

որովհետեւ կրնար պատառ պատառ ընել զայն, ինքն այն իւր հօրը չկամութիւնը վերին նախաինամութեան առանձին մէկ խորհուրդը կը նկատէր, տակաւին իւր մեկնելուն ժամն հասած չըլլալուն համար, Գիշ հոքն անտառն առանձնանալով նորէն՝ երկու ժամ աղօթք ըրաւ՝ իւր եռանդուն երեւակայութեան ներշնչած ցնծալից ուրախութեան տալով ինքզինքը, եւ ամենեւին ալ տարակոյս չունենալով իւր ձեռնարկին յաջող ելից վրայ:

(Շարայարեյի)

Աստեղաբաշխութիւն

ԵՒ ԱՐԵՒԵԼՔ

(Շարունակութիւն անցեալ բոլեւն)

Հնդիկ Արեգակն եւ Լուսին

Արեգական եւ Լուսնի բնական կազմակերպութեան վրայ գրեթէ բնաւ խօսած չէ հնդկական աստեղաբաշխութիւնն: Լուսնի տրամագիծն 480 Յուանաս կը համարին, որ է գրեթէ 3840 հազար մղր, իսկ Արեգականն 6500, գրեթէ 52,000,000 մղր: Վերջինն յայտնապէս չատ սխալ է. մինչ Լուսնի չափն շատ մօտ է մեր չափոյն, այսինքն է 4 | 11, փոխանակ 3 | 11 ըլլալու, ըստ մերոյս Այս ճշգրտութեամբ կրնանք համարիլ՝ որ ճառագայթի մը չափոյն տրամագիծին կէտն ըլլալն Հնդիկք ճանչցած էին: Աստեղաց առ աչս երեւոյթն բնիկ երեւութէն տարբերելով՝ եւ երեւցած տեղն բնիկ տեղէն դանազանելով՝ աստեղաբաշխական տեղւոյ դանազանութեան սեպհական հաշիւներն վեց դար առաջ ուսումնասիրեր են Հնդիկք:

Վասկարա տարին կը բաժնէ 365 օր, 6 ժամ, 12 վայրկ.
և 8 րոպէ:

Լուսնի երեւոյթք. — «Լուսնին Արեւու դարձած կողմն կը
լուսաւորուի. հակառակ կողմն խոր խաւարի մէջ է. այդ խա-
ւարն Հնդկի աղջկանց սպոստի թեւոց նման թուի մազերուն
կը նմանի:

«Հանդիպութեան (conjonction) ժամանակ Լուսինն Արե-
ւական եւ մեր մէջն է, մեզ ցոյց տուած երեսն խաւար է:
Երբ Լուսինն Արեւուն 180°-ին վրայ է՝ (այսինքն Երկիրս լուս-
նի եւ Արեգական մէջն է՝) Երկրիս ցոյց տուած երեսն լուսա-
ւոր է, բաց 'ի խաւարումներէ. յայնժամ Լուսինն լրացեալ է:

«Իսկ երբ 90°-ի վրայ է՝ կէս լրացեալ է, եւ որչափ հե-
ռանայ Արեւէն՝ կը լրանայ, եւ որչափ մօտենայ՝ խաւարն կ'աճի:»

Խաւարումն. — Խաւարմանց մէջ դիտելի է՝ որ Լուսնի
դոյնն մեծ զբաղումն եղած է Հնդկաց, այնչափ մեծ ճշդու-
թեամբ կը նկարագրեն առհասարակ՝ որ ընթերցողաց ուշն կը
զբաւէ: Այն մթին դոյնն հիւսիսային մթնոլորտին սեպհական
արգասիքն չէ ուրեմն, եւ ոչ իսկ ժամանակաւ (մեզ ծանօթ
չըջանաւ) Լուսնի կրած ազդեցութեանն արդիւնք:

«Լուսնի չըջանազիծն արեգակնայինէն փոքր ըլլալով՝ Լու-
սինն Երկրիս կը հանդիպի. այսպէս Արեւու խաւարման ժա-
մանակ՝ արեւմտեան եզրէն կ'ըսկսի մութն, մինչ արեւելեան
եզրն խաւարման վերջացած ժամանակն կը մարի, Լուսնի ձը-
դած անթափանց հովանիէն զուրս ելլելու ժամանակ:

«Երբ Արեգակն եւ Լուսին հակառակ դրից մէջ են՝ Երկ-
րիս հովանին կը տարածուի Լուսնին վրայ եւ կը խաւարի. այս
Երկրիս ամեն կողմն տեսնելի է. մինչ այսպէս չէ Արեգական
խաւարումն: Արեգակն Երկրիս հետ բազդատելով՝ ահային
մարմին մ'է, որուն լոյսն Երկրիս վրայ երկարելով՝ Երկիրս ան-
լոյս մարմին՝ իր հովանին կոնաձեւ կը տարածէ. դիւրսւ կըր-
նանք հաշուել Լուսնին այդ հովանւոյն մէջ երբ մտնելն:

«Լուսնի դրից համեմատ՝ Երկրիս ձգած հովանին կամ ա-
նոր հիւսիսն եւ կամ հարաւն կ'ընայ:»

«Երկրիս ձգած հովանին քան զԼուսին շատ աւելի մեծ ըլ-
լալով՝ որչափ ժամանակ որ աւել Լուսնի անցնն այդ հովա-
նիէն՝ խաւարումն կ'երկարի:

«Կոնաձեւ հովանւոյն ծագն՝ Արեւուն 180° է, ուստի երբ

Լուսնի վերամբարձ կէան հովանւոյն հետ հաւասար է՝ Լուսինն կամ Արեւ կը խաւարին»

Խաւարման այս լսացատրութիւններն միայն կրօնական գօտուն եւ Պրահմիններու մատչելի էր, մինչ հասարակ ժողովուրդն խաւարմանց բացատրութիւնն առատակներու կցած էր։ Մասնական կամ ամբողջական խաւարմանց համար կ'ըսէ Հընդիկ Առաեղաբաշին Վասկարա.

«Խաւարման մեծութիւնն գտնելու համար լծակցութեան (syzygie) ժամանակ լուսնի լայնութիւնն բառնալու է խաւարողին եւ խաւարեցնողին արամագիծներու միջին գումարումէն, հետեւանքն խաւարման չափն է. եթէ խաւարելիք մարմնոյն արամագիծին չափէն մեծ է այդ արդիւնքն՝ ամբողջական է խաւարումն, եթէ փոքր՝ մասնական։ Եթէ լուսնի լայնութիւնն այդ միջին գումարումէն աւելի մեծ է՝ խաւարումն չկայ»

«Խաւարման միջակէան գտնելու համար՝ առանձինն պէտք է խաւարող եւ խաւարեցնող մարմնոց արամագիծին գումարման կէսին եւ զանազանութեան կէսին կէսն գտնել, եւ ապա լուսնի լայնութեան քառակուսին բազմապատկել եւ քառակուսի արմատն գտնել. այդ արմատներն 60ով բազմապատկել, եւ լուսնի օրական չարժմամբ բաժնել»

ՄՈՂՈՐԱԿՔ

Փայլածու, Արուսեակ, Հրատ, Լուսնիթաղ, Երեւակ. ահա հին Հնդկաստանի ծանօթ մոլորակներն։ Ինչպէս տեսնեք Երկիրս տիեզերաց կեդրոն համարուած՝ Արեւ եւ Լուսին այդ հինդ մոլորակներով կը շրջին Երկրիս վրայ։

«Մոլորակներու շարժումնքն՝ կ'ըսէ Վասկարա, զէպ յարեւելս է. իսկ մեզ անշարժ երեւելուն պատճառն՝ երկնային կամարին զէպ յարեւմուտս կատարած արագ շարժումն է։ Մոլորակներն՝ անուր մը վրայ հակառակ ընթացք բռնող ճճեաց կը նմանին. որոնք թէ եւ կը յառաջնն՝ սակայն անշարժ կ'երեւին»

Հոլովումն մոլորակաց. — Մոլորակի մը միջին հողովումն գտնելու համար՝ Հնդիկ առաեղաբաշիք երկարութիւնն կը գործածեն։ Երկարութեան առաիճանն գտնելով՝ մոլորակին երկարութեան ծայն 1037ի հետ կը գումարեն, ապա 3438ի հաւա-

սար ճառագայթով մը կը բաժնեն, ապա մոլորակին ծոցին ազնուն զանելով՝ մոլորակին հոլովման միջին հաշիւն կը հասկընան: Մոլորակի մը օրուան երկայնութիւնն զանելու համար՝ իր օրական շարժումն վայրկենի կը վերածեն, եւ զողիակոսին մէջ իր բռնած կենդանակերպին տեղւոյն կրկին կրկնակ երկվայրկեաններու հետ կը բազմապատկեն եւ նոյն կենդանակերպին վայրկեաններով կը բաժնեն:

Հանդիպութիւն. — Մոլորակաց իրարու հանդիպումն՝ ըստ Հնդկ աստեղաբաշխից՝ մարտի յարգարումն էր. իսկ Լուսնի հետ հանդիպումն՝ ընկերչակութիւն կը համարէին, իսկ Արեւու հանդիպութիւնն՝ մոլորակաց ընկելումն. ամենէն պայծառն միշտ յաղթական կը համարուէր, այսպէս Արեւսեակն:

ՀՆԴԻԿ ԿԵՆԴՍՆԱԿԵՐՊՆ

Հնդկաստան երկու Զողիակոս ունի. մին Արեւու՝ եւ միւսն Լուսնի. Առաջինն 12 կենդանակերպ ունի, որուն վրայէն Արեւակն կը շարժի, իսկ երկրորդն 27 կենդանակերպ, որուն վրայէն Լուսնին կը բոլորի:

Արեւակնայինքն են Սանսկրիտ եւ Հայ լեզուաւ.

1. Մեշա	Խոյ	Mèsha
2. Որիշա	Յուլ	Vrishha
3. Միթունա	Երկաւոր	Mithuna
4. Կարկատի	Խեցգետին	Karkati
5. Սինհա	Առիւծ	Sinha
6. Կանիա	Կոյս	Kanyâ
7. Տուլա	Կշիւ	Tula
8. Որիշիգա	Կարիճ	Vrishchica
9. Տանուս	Ազնաւոր	Dhanus
10. Մակարա	Այծեղջիւր	Makara
11. Կոմպա	Զրհոս	Kumbha
12. Մինա	Զուկն	Mina

Առաջին երկուքն նոյն ձեւով կենդանիներ են. երրորդն աղջիկ մը ցուլակի 'ի ձեռին եւ պառանեակ մը լախալու. 4 եւ 5 նոյն են, Կոյսն հաւակի մէջ՝ ջահ մի ձեռին եւ հասկի 'ի միւսն. Մարդ մը կշիւ 'ի ձեռին եւ կշռորդ՝ եօթներորդն է:

Իսկ լուսնի կենդանակերպքն են.

1.	Ասուխնի	Ձի	3 աստղ
2.	Վարանի	Ցայլք	3 »
3.	Կրիտիկա	Բոց	6 »
4.	Ռոհինի	Սայլ	5 »
5.	Մրիգասիրաս	Յամոյր	3 »
6.	Արդրա	Աստղ	1 »
7.	Պունարուադու	Տուն	4 »
8.	Պուշիա	Աղեղն	1 »
9.	Ապեշա	Անիւ	5 »
10.	Մադա	Պալատ	5 »
11.	Պուրուա փալգոնի	Մահիճ	2 »
12.	Ուտտարա »	Այլ մահիճ	4 »
13.	Հաստա	Ջեռն	5 »
14.	Քիտրա	Մարդարիտ	1 »
15.	Սոււատի	Բուստ	3 »
16.	Ուիզակա	Տերեւապսակ	4 »
17.	Անուրատա	Սեղան	4 »
18.	Յիեսթա	Գինդ	3 »
19.	Մուլա	Ատիժագի	11 »
20.	Պուրուաշատ	Բաստեռն	2 »
21.	Ուտտարաշատ	Պատիճ (փղի)	2 »
22.	Սրավանա	Եռտտանի	3 »
23.	Տանիշտա	Թմբուկ աղէւոր	4 »
24.	Սատադիշա	Ակն բոլորակ	91 »
25.	Պուրուա վատրապատ	Կրկնաղէմ գլուխ	2 »
26.	Ուտտարա »	Բազմոց	2 »
27.	Ռեւատ	Թմբուկ փոքրիկ	31 »

Երկնաքարտի մը վրայ դիտելով այս ձեւերն՝ լուսնի զո-
դիակոտն շատ դիւրաւ կ'որոշի. իւրաքանչիւր այս կերպ կեն-
դանակերպք իրարմէ 13° 20' հեռի են. եթէ Յուլ համաստե-
ղութենէն սկսելու ըլլանք՝ կարգաւ մինչեւ վերջը կրնանք զըտ-
նել. Յուլ համաստեղութեան ժամանակ՝ դարնան դիշերահաւա-
սարին պատահելն՝ Հնդիկ աստեղաբաշխից ուշադրութիւնն զը-
րաւելով՝ լուսնի Զոդիակոսին սկզբնական բաժանման կէտն
համարուած է:

(Շարայարէի)

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԺԲ- ԱՌԱՔԵԼՈՑ

Շարունակութիւն անցեալ քուէն.

40. Որպէս եւ մեք զանձինս ընծայեցաք Աստուծոյ նորոգելով 'ի ձեռն Քրիստոսի, պատմեսցուք. 2. զի մի՞ զայսուիկ զանցարարեալ՝ չարի իրիք գործող թուեսցուք՝ ի յայտնութեանս:

3. Ոյք համոզին եւ հաւատան ճշմարիտ զուսուցեալն եւ զասացեալն 'ի մէնջ լինել՝ եւ ըստ դո՛ւն կեալ խոստանան կարող լինել, 4. Վարդապետին յաղօթս եւ 'ի պահս՝ ինչորեւ յԱստուծոյ զանցելոց մեղաց զթողութիւն, եւ մեր ընդ նոսին աղօթս արարեալ եւ պահեալ:

5. Եւ ապա ածին 'ի մէնջ ուր ջուրն է, եւ ըստ եղանակի վերստին ծննդեան որով եւ մեք իսկ ծնաք՝ վերստին ծնանին. 6. այսինքն՝ յանուն Հօր ամենայնի եւ Տեառն Աս-

ԿԱ. Առ Անտոնինոս բարեպաշտն կը խոստանայ Քրիստոնէի նուիրումն բացատրել. 1—2. Երախայն նախ քան զմկրտութիւնն կ'ոչսանի. 3—4. Քրիստոնէին վերստին ծնունդն մկրտութեան ձեւն է. 5—8. Եսայեայ մարգարեութիւնն յԱռաքելոց յիշատակուած՝ 'ի նշան մկրտութեան. 9—13. Եսայեայ խօսքն յԱռաքելոց պարզաբանուած. 14—20.

1. «Ընծայեցաք Աստուծոյ... Ընծայիլ Աստուծոյ. Քրիստոսի. Եւն. եկեղեցական լեզուաւ մկրտուիլ կը նշանակէ. Նախ քան զմկրտութիւնն կը կոչուէր՝ «ընտրեալ». իբր տաճար Աստուծոյ, Եւն.

3. «Ոյք համոզին» Եւն . . . տես Վարդապետարան Դ, 15. Է, 2. «Խոստանան», որ է Երախային խոստումն. Վարդապետարանն անդէն նոյնն ըսաւ այլ բառիւ:

4. «Վարդապետին յաղօթս Եւ 'ի պահս . . .» համեմատեալ Վարդապետարանի Է, 5, 6. Տերտուղիանոս «Յդ. մկրտութեան» մեջ. զի. Ի ապաշխարութեան մկրտութիւնն կը նկարագրէ, զոր աստէն Ս. Վկայն հագիւ կը յիշատակէ:

5. «Ուր ջուրն է. . .» Գոգցես «Կենդանի» ջրոյ ալնարկ մ'է այս, ըստ Վարդապետարանին Է, 2:

6. «Յանուն Հօր, . . .» տես նաեւ սոյն գլխոյն 16-ն, Եւ

տուժոյ եւ Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ Հոգւոյն սըր-
բոյ՝ զլուացումն ընդունին 'ի ջրի: 7. Զի եւ Քրիստոս ասաց.
Եթէ ոչ ծնչիք վերստին՝ ոչ մաջիք յարքայութիւնն երկնից:
8. Արդ զի չէ հնար միանգամ ծնելոց անդրէն յորովայն մօր
իւրեանց մօտանել, յայտնի ամենեցուն է:

9. Եւ 'ի ձեռն նսայեայ մարգարէի՝ որպէս զրեցաքն՝ ա-
սացաւ, որպէս փախչել 'ի մեղաց որոց մեղանն եւ ապաշխա-
րենս: 10. Եւ ասէ այսպէս. Լուացարուք, սրբեցարուք, ընկե-
ցէք զշարիս ձեր յանձանց ձերոց, ուսարուք զբարիս զործել,
զատ արարէք որբոյն եւ իրաւունս այրւոյն, եւ եկաջ եւ խօ-
սեսցուք. ասէ Տէր: 11. Եւ եթէ իցեն մեզք ձեր իբրեւ Ըզ-
ծիրանի՝ որպէս զսոր սպիտակացուցից, եւ եթէ իցեն իբրեւ
զկարմիր որդան՝ որպէս զձիւն սպիտակ արարից: 12. Այլ ե-
թէ ոչ լուիջիք ինձ յօշոտեաց զձեզ սուր. զի բերան Տեառն
խօսեցաւ զայս: 13. Եւ զբան զայս յԱռաքելոց անտի ուսաք
այսպէս:

ԿԵ, ԿԵ գլուխներն յաշորդաբար, յորս երեք անձինքն՝ Հայր,
Որդի եւ Հոգի անուանած են. Վարդապետարանն է, 3, 4. «յա-
նուն Հօր», եւն. Նոյն եւ Տերուողիանոս:

7. «Քրիստոս ասաց». համեմատե Յովնանոս Աւետ, Գ,
3—5. «Ծնչիք վերստին.» Աստ՝ ինչպէս նաեւ 'ի 5 վերստին
ծննդեան յիշատակութիւնն կը կրկնէ:

9. «Որպէս գրեցաքն.» Եսայեայ այս մարգարէութիւնն
Ս. Յուստինոս յիշած է նախ ԽԳ գլխոյն մէջ, աւելի ընդարձակ:

10. «Եւ ասաց այսպէս.» այս կրկին յիշատակութեանց
մէջ Աղեքսանդրեան բարգմանութեան քանի մը խօսքերն պա-
կաս են: Իսկ իմաստն յայտնի է, զի կ'ըսէ. սրտերն մաքրելէ
եւ ողորմութեան գործքն կատարելէ յետոյ եկեք եւ ձեր մեղաց
վրայ խօսիմք միասին, այլ աներկիւղ. զի

11. «Երբ իցեն մեղք ձեր.» Աղեքսանդրեան բարգմանու-
թեան մէջ բառերն այլ կարգաւ կը կարդամք. «Որդան կար-
միրն» (ձանձախարիք) աւելորդ կրկնութիւն մ'է, եբայական
հաւասարախօսութեան յատուկ ոճ, 'իիտելի է զի կրկին իմաս-
տից մէջ ալ «կարմիր» գոյնն կը վարէ. եւ ոչ «սեաւ». ըստ
որում սպիտակին կը յարմարէր լաւ եւս: Սակայն ընդդէմ ըն-
կերին կատարուած անիրաւութիւնք՝ արեամբ կը բացատրուին,
առ այդ կ'ըսէ՝ Անդ, 15. «Չեռք ձեր լի են արեամբ»:

14. Որով զառաջին ծնունդն մեր ազիաացեալ՝ 'ի հարկէ ծնաք 'ի խոնաւոյ սերման. . . , եւ 'ի վաթժար սովորոյթս եւ 'ի չար հրահանգս եղեալ. 15. այլ զի մի՛ ըստ հարկի զաւակ՝ եւ մի՛ ազիաութեան՝ այլ ընարութեան եւ գիտութեան, 16. եւ զթողութիւն մեղաց գործելոց, 'ի վերայ ընարելոյն 'ի վերջսին ծնունդ եւ ընդ մեղսն ապաշտւելոյն, 'ի ջրի անդ կարգացեալ զանուն Հօր ամենայնի եւ Տեառն Աստուծոյ, ընդունիմք: 17. (եւ զսոյն զայս անուն՝ որոյ զսրբելին ածէ յաւազանն կարգացեալ: 18. Զի անուն չիք անանունին Աստուծոյ.

13. «Եւ գբան զայս յԱռաքելոց. . .» Այս խօսք յոյժ շահեկան են, վասն զի Մարգարէին յիշեալ հատուածն յԱռաքելոց անտի յիշատակուած լինել կ'ըսէ, եւ այդ յաջորդաւն. Հետաքրքրական է Ափիոն Գարահիսարի մէջ գտնուած մեհեմակեան քանդակովմն՝ յորում եսայեայ Ա. 16—18 հատուածն փորագրուած է. Տես Corpus inser. Graec. քիւ 8935, Փոխգական վեմն. Այդ արձանագրութեան մէջ՝ ինչպէս եւ Ս. Յուստինեայ ԽԳ. եւ ԿԱ գլխոց կրկին յիշատակութեանց՝ Եօթանասնից եւ Եփրայականին «առաջի աջաց» խօսքն պակաս է. եւ փոքրիկ այլայլութիւն մ'ալ կայ, «ձեր մեղք» փոխանակ «մեղք ձեր», Այս վեմ ճիշտ Մկրտաւրանի մը պիտի վերաբերի:

14. «'ի խոնաւոյ . . .» Ս. Վկայն քեպետ եւ առաջին մարդոյն մեղաց վրայ չխօսիր, սակայն իմաստին գորութիւնն զայդ կը յայտնէ, խօսքն առ. անհաւատս ուղղեալ է. Տես Պետր. Ա. 23:

15. «Ընտրութեան. . .» չափահասից համար է:

17. «Եւ զսոյն...» Այս տողէն սկսեալ մընչեւ 20 կամաւ փակագծի մէջ առինք, որպէս զի գլխաւոր խօսքին իմաստն աւելի դիւրաւ կարդացուի. Ընթերցողն 16 համարէն յետոյ՝ 20 քիւն կրնայ կարդալ, եւ ապա փակագծի մէջինն. Ս. Յուստինոս Ամենատեսաւն Աստուծոյ Հօր վրայ խօսելով առ. հեքանոս որ՝ իսկոյն կը յաւելու՝ քէ Աստուած «անանունանելի» է, եւ ոչ ըստ հեքանոսաց՝ Արամազդ. Սատուոնոս, Մերկիրիոս, աստուածութիւնն զանազանելով, երկրորդ շատագովականին մէջ, գլ. 2. Քրիստոնէից վարդապետութիւնն կը պարզաբանէ. ըստ որում Աստուծոյ ճշմարտի տրուած անունանքն՝ իւր բարութե. նէն եւ գործերէն քաղուած կոչումներ են:

զի մեծի յիմարութեան է այդ՝ 19. Կոչեցաւ այս աւագան՝ լուսաւորութիւն, զի որոց զայս ուսանին՝ լուսաւորին միտքը՝

20. Եւ յանուն Յիսուոյ Քրիստոսի խաչեցելոյն ընդ Պոնտացւոյ Պիղատոսիւ սրբի լուսաւորելին, եւ յանուն Հոգւոյն սրբոյ, որ 'ի ձեռն մարգարէից զամենայն զՅիսուոյ նախապատմեաց՝

ԿԵ. Եւ մեք զկնի այսպէս սրբելոյ զխոստովանողն եւ զհաւանեալ՝ 2. ածեմք առ որս եղբարք ասին, ուր ժողովեալն են, աղօթս մտազիւրս սովորեալս առնել վասն ինքեանց եւ լու-

19. «Լուսաւորութիւն.» Թե ինչ պատճառաւ Քրիստոնեայք զմկրտութիւն այսպէս կոչեցին՝ կարեւոր է գիտել՝ զի հեթանոսք մարդոյ ոչ ծագումն՝ ոչ վիճակն եւ ոչ նպատակն կրցին ճանչնալ։ Մինչդէռ, հաւատք այս ամենն կը բացատրեն, եւ Քրիստոսի շնորհք ներքին համոզմամբ կը լուսաւորեն ըզսիրտ։ Որով չափահասի մը համար՝ որ 'ի մկրտութիւն կը դիմեր, լուսատու կը լինէր սա իւր քանճարամած խաւարին մէջ։

ԿԵ. Նորածինն եղբարց մէջ կը տարուի. որք ամենուն համար կ'աղօրեն. 1—4, Բաժակն եւ հացն կը մատուցուի Առաջնորդին, որ գոհութիւնս եւ աղօթս կատարելով՝ ժողովուրդն կը ճաշակցի. 5—7, Սարկաւագին պաշտօնն. 8.

1. «Զխոստովանողն եւ զհաւանող»։ Այս երկու ճայնիւ երախայէն պահանջուած պայմանն կը պարզէ, այսինքն համոզումն եւ հաւանութիւն վարդապետին ուսուցածին։ Համեմատե ԿԱ եւ ԿԶ. «Առ, որս եղբարքն ասին.» — Երախայք չեն իմացուիր, այլ միայն մկրտեալքն։

2. «Ուր»։ — Ս Յուստինոս՝ Հաւատացելոց Ս. Խորհուրդքն պաշտելու համար ժողովատեղին չորոշեր քէ ինչ երկուսկիւմն Փիլոպատր. ՀԷ, 23 կ'ըսէ. «Շուրջանակի սանդուխներէ վեր ելլելով՝ ոսկեճեղուն սրահ մը հասանք»։ Ս. Յուստինեայ վկայաբանութեան մէջ՝ նոյն անորոշ բացատրութիւնն կը կարդամք ժողովատեղւոյն նկատմամբ. Առ դատաւորն՝ որ ցվկայն կը հարցունէ՝ Երէ ո՛ւր կը ժողովիք, կ'ըսէ. «Ուրանօր այր իւրաքանչիւր ընտրէ եւ կամի»։ «Աղօթս.» — Այս աղօթք յիշատակեալ են ԺԴ, ԺԷ, ԿԷ գլխոց մէջ, նոյնպէս Տերտուլիանոս ջատագովակ. ԼԹ, եւ համ. Լ գլխոց մէջ. եւ Առաքելոյն Ա Տիմոթ. Բ, 1—3, որք գոհութեան աղօթից հետ

սա որելոյն եւ ամենեցուն որ ընդ ամենայն տեղիս, 3. զի զճշմարտութիւն ուսեալ՝ արժանացուք գործովք բարեաց ըզ-
գուշացող եւ պահող պատուիրելոցն երեւել, զի յաւիտենից
փրկութեամբն ապրեսցուք: 4. Զմիմեանս համբուրելով ող-
ջոյն տամք միմեանց ՚ի կատարել աղօթից:

5. Եւ ապա ածի առ Առաջնորդն եղբարց հաց եւ բա-
ժակ ջրոյ եւ զինւոյ. 6. եւ նորա առեալ՝ գովութիւնս եւ
փառս Հօր՝ ընդ ամենայնի՝ անուամբ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբ-
բոյ վերառաքէ, եւ զոհութիւնս՝ վասն արժանացուցանելոյն
այսմիկ՝ բազումս յինքենէ մատուցանէ: 7. Յաւարտ աղօթից

նոյն ջեն: Հաւատացեալք առհասարակ՝ Աւետարանին եւ Մար-
գարիից ընթերցումն եւ Առաջնորդին քարոզեն Եւր կ'ըսկը-
սէին այս աղօթքն. «Եւ ամենեցուն.» — Համեմատե վար-
դապետարանի ժ, 9, 10 եւ ծանօթութիւնքն:

Այսպէս ՚ի մեր Եկեղեցւոջ զկնի Հաւատամքին Սար-
կաւազն ճայնակցութեամբ ժողովրդեան «Տէր ողորմեայիք»
կ'աղօթէ վասն ամենայն հաւատացելոց եւ վասն ինքեանց «Եւ
ես հաւատով» քարոզին:

3. «Զգուշացող». — Տես Փիլ. Գ, 2. Գործք, ԻԳ, 1. յորս
միշտ մի է իմաստն. այսինքն պահել գորենս, «զգուշանալ»
օրինաց, «ուղիղ մտօք գնալ»: Փիլիպ. Ա, 27:

4. «Համբուրելով». — Աստ կը տեսնեմք նախ քան զըն-
ծայումն Նուիրացն Ս. Խորհրդոյն՝ համբոյր տալ միմեանց:

Իսկ ՚ի մեզ անմիջապէս Ընծայմանէ յետոյ Սարկաւա-
զըն կը քարոզէ. «Ողջոյն տուք միմեանց ՚ի համբոյր (համբու-
րիս) սրբութեան». եւ Կանոնն կ'ըսէ, «Եւ համբուրեսցեն ըզ-
սեղանն եւ զմիմեանս.» Տես նաեւ Լուծմանցս ԻԴ գլխոյն
ծանօթութիւնն, «Քրիստոս ՚ի մեզ մեր յայտնեցաւ»:

5. «Առաջնորդն եղբարց». — Վարդ. ԺԵ, 3. Յունական
Proestos բառն է աստ. իսկ Հռովմ. ԺԲ, 8, կը կարդամք՝
«վերակացու», որ է Proiistámenos. տես դարձեալ Ա, ԹԵ-
սաղ. Ե, 12, 13:

6. «Հօր . . . անուամբ Որդւոյ.» եւն. համեմատե վարդ.
Թ, 9. եւ Լուծմանց Ե. գլ:

7. «Յաւարտ աղօթից». — «Աղօթքն» հաւատացելոց ըրածն

ևւ գոհութեանցն՝ տառջիկայ ժողովուրդն ամենայն ձայնէ ա-
սելով, Ամէն, Ամէնն եբրայական ձայնիւ լսի՝ Եղիցի:

8. Եւ զկնի գոհանալոյ Առաջնորդին եւ ամենայն ժողո-
վրդեանն ձայնելոյ՝ որ 'ի մէջ Սարկաւագունք կոչին բաշխեն
իւրաքանչիւր ումեք յառաջիկայից 'ի հազորդութիւն՝ 'ի գոհա-
ցելոյ հացէ եւ 'ի զինւոյ եւ 'ի ջրոյ, եւ որոց ոչ են անդ տանին:

չէ, այլ զկնի նոցայոյն վերակացոյին կատարածն. ԿԶ գլխոյն մէջ
նուիրագործութեան խօսքն՝ «բան աղօրից» կը կոչէ, այդ աւ-
տեն «յառարտ աղօրից» խօսքովն կը հասկըցուի: «Եւ գոհու-
րեանց», — վարդապետարան Թ Է. Ժ. «Զայնէ.» — Յոյնն է
Ερενψιμοι, որով հերանոսք կոող ճայն կու տային, «Ամեն.» —
Եղիցին է. վերակացոյին աղօրից կը ճայնակցեին այսու
հաւատացեալք: Համեմատէ Ա. Կորն. Ժ. Գ, 16. Բ. Կորն. Ա, 20:

Դիտելի է զի ումեք յեկեղեցեաց՝ Քրիստոսի Տեսուն
խօսքն «Առեք կերայք» գաղտնեաց օրէնքով 'ի ծածուկ կ'ըսեն.
ոչ այդպէս մերս. ինչպէս է. Ս. Վկայս կը յայտնէ 'ի հնումն.
սու որ հաւատացեալք՝ ըստ այսմ կը ճայնակցին «Ամեն» իւր
Համ. այլ ծածուկ աղօրքն:

8. «Բաշխեն...» Տես Կէ գլուխ: Առաքեալն Սարկաւա-
գաց համար կ'ըսէ. «այլ ունիցին զխորհուրդ հաւատոցն սուրբ
մտօք.» այս բան՝ բուի մեզ՝ քէ Ս. Գոհութեան բաշխման հա-
մար է. Ա. Տիմոթ. Գ, 8. Ս. Պաւղոս նոյն գլխոյն 16՝ Քրիս-
տոսի Աստուծոյ մարդեղութիւնն՝ «խորհուրդ աստուածաշա-
տութեան» կը կոչէ. որով նախկինն՝ «սուրբ մտօք ունի ըզ-
խորհուրդն աստուածաշտութեան» բանին քարոզութեան
ակնարկն չէ. զի ոչ երբ Սարկաւագին բուն պաշտօնն էր այս,
այլ այդ մանաւանդ՝ «Սուրբ մտօք» անարատք՝ խօսքն ոյժ կու
տայ մեր բանից. համու. վարդ. Ժ. Գ, 2, յորում Ս. Գոհութեան
մերձենալու համար գլխաւոր պայմանն է այդ:

(Շարսլարելի)

Ս. Վ. Ն.

Ակնարկ մը

Ս. ԻԳՆԱՏԻՈՍԻ ԹՂԹՈՑ ՎՐԱՅ

Քրիստոնէութեան առաջին դարու սակաւաթիւ գրչաց մին՝ Իգնատիոս Աստուածազգեաց Հայրապետն Անտիոքայ՝ Պետրոսի Առաքելոյ աշակերտ՝ յամի Փրկչին 68 կը վարէ զԵկեղեցին Անտիոքայ, եւ առ Տրայանոսի կայսերը կը նահատակի ի Հռոմ:

Ժ.Ֆ. Առաքելոց վարդապետութիւնն որով ցարդ ըզբաղեցանք եւ յորում յաճախ ի վկայ եւ ի հաստատութիւն կոչեցինք զբանս Սրբոյս, կը գրգեն զիս յայս համառօտ:

Մեծի Հայրապետիս թղթերն՝ ինչպէս յայտնի է՝ ի Մերոց Ս. Հարց թարգմանեալք՝ հասած են մեզ: Ի Կ. Պոլիս 1783ին անգամ մը միայն ի տպարանի Պետրոսեան Ստեփանոսի՝ ի թուին ՌՄԼԲ Մարտի 18 ի լոյս տրուած, տպագրութեամբ:

Աւելորդ կը համարիմք Երանելոյս թղթոց վաւերականութիւնն հաստատելու հետամտիլ աստէն. զի ոչ մի՝ իրաւունք ունիմք անոնց վրայ դոյզն կասկած իսկ յայտնելու, ոչ մեք եւ ոչ այլք. քանի որ հինք եւ նորք առհասարակ սքանչելի վըկայութեամբ ջատագով կանգնած են: Ուսերիտս, Պատրիկիոս Յունիոս, Նատալ Աղեքսանդր, Սահակ Վոսիտս, եւ այլք, եւ մինչեւ վերջին ժամանակներս այնչափ հռանդուն պաշտպանք հանգիստացած են թղթոցս, զի բարոյական ստուգութեամբ ապահովուած են:

Անմահանունն Աթանաս եւ արքայականն Բարսեղ իրենց ատենախօսութեանց մէջ սոյն աստուածազգեցիկ թղթոց հաւուածքն քաղելով կը կրկնեն: Եւսեբիոս բացարձակ կը վկայէ թէ թղթոյ վաւերականութեանն եւ թէ կերպով իւրք կամ մասամբ թղթոյ թուոյն:

Այնչափ հնաշխարհիկ պարզութեամբ հիւսուած այս թուղթք հաւատոց վարդապետութեան խոստովանութիւնք են. ամենայն ինչ՝ որ ապա ժամանակաւ հերետիկոսաց եւ հերձմանց առիթ պիտի լինէր կամաւոր գայթակղութեան՝ կանխու պարզաբանուած են սոյն թղթոց մէջ: Եփեսո. Թ. Ս. Երրորդութեան երեք անձինքն յակնանէ անուանէ կը յիշատակէ. Հայր, Յիսուս Քրիս-

տոս, զոր Մազնես. Ը. որդի նորա եւ յախտեցական նորա բան
կը կոչէ, եւ Ս. Հոգին. եւ դարձեալ Մազն. ԺԲ, կ'ըսէ. յորդի,
ի Հայր եւ ի Հոգի. եւ դարձեալ, Առաքեալք հնազանդ եղեն
Քրիստոսի եւ Հօր եւ Սրբոյ Հոգւոյն. Յիսուսի Տեառն աստ-
ուածութեանն այսչափ լուսաւոր վկայութիւն՝ առաջին դարու
մէջ՝ անհնար է այլոց Հարց քով խնդրել. Առ Եփեսացիս եւ
Հռովմայեցիս թղթոց ճակատն Քրիստոս Աստուած մեր կը գո-
չէ, Աստուած ի մարմնի, եւ զնորա արիւնն՝ Արիւն Աստուծոյ,
նոյն թղթոց մէջ, Աստուած մեր Յիսուս Քրիստոս որ ի Հայր՝
Առ Տրալ. թղթոյն մէջ կը տեսնեմք. Աստուած Յիսուս Քրիս-
տոս, նոյնն եւ առ Զմիւռնիացիս. Փառասորեմ գՅիսուս Քրիս-
տոս Աստուած ... եւ Պաշտօնեայք Սարկաւագունք Քրիստոսի
Աստուծոյ. եւ առ Մազնետիացիս թղթով՝ Վերոյիշեալն. Ընչ
քան զայդ աւելի մարդացելոյ Բանին Աստուածութեանն վը-
կայութիւն:

Քանի՜ վեհ է ի Բանին զմարդն եւ զԱստուած անշփոթ
միութեամբ մի դաւանելն, յեփեսացւոց թղթին. Մի է բծիշկն
մեր Տէր Յիսուս Քրիստոս, մարմնաւոր եւ հոգեւոր, արարաւ
եւ ոգ. Աստուած ի մարդ, կեանք ճշմարիտ ի մահու, ջարջա-
րելի եւ անջարջարելի, ի Մարիամայ եւ յԱստուծոյ. «Այնպիսի
խօսք՝ կ'ըսէ Որսի ծիրանաւորն, իր քննութեան մէջ, որովք Ս.
Նահատակն՝ դեռ եւս քանի մը դար յետոյ երեւելիք հայհոյչաց՝
Արիօսի, Եւտիքեայ եւ Նեստորի լեղուքն կը պրկէ:» Զարմանք
չեն բնաւ այսչափ բացարձակ խօսելն Վկայիս, զի Նոր Կառ-
կաց իսկ մէջ կը տեսնեմք՝ զի ոմանք Բանին մարմինն առաջս
լինել կը քարոզէին. Երեւութականք: Առ Մազնետիացիս թղ-
թովն կը յորդորէ ի հրէացոցանող հերձուածողաց անտի հեռի
կենալ. եւ կը քարոզէ ճշմարտապէս ծնեալ, չարչարեալ եւ յա-
րուցեալ յոյսն մեր Յիսուս Քրիստոս առ Պոնտացի Պիղատոսիւ:
Նոյնն կը կրկնէ եւ առ Տրալիացիս. Վերջնոց պատուէր կու
տայ ոչ միայն չընդունել զայնպիսիս՝ որք ի հրէութենէ կ'ած
հերետիկոսք էին, այլ եւ չհանդիպել. եւ զորս Գազանք մարդա-
կեալք կը կոչէ:

Իսկ զՍ. Գոհութիւնն՝ Յիսուսի Քրիստոսի ճշմարիտ մար-
մին եւ արիւն կը դաւանի. զհնաացօղս ի Սիղանոյն կը դատա-
պարտէ. եւ ոչ հաղորդել ընդ այնպիսեաց եւ ոչ խօսել կը հը-
րամայէ. Եւ զի սոքա սովոր էին առանձինն ուրեք ժողովել,
հեռի ի հաւատացելոց, (Տես Ս. Ամբրոսիոս Յղ. Խորհրդոց, Գիրք

Դ. զլ. Դ.) մի է կ'ըսէ Սեղանն սուրբ, մի Հաղորդութիւն, մի Դոհութիւն, վասն զի մի է Տէր մեր Յիսուս, եւ մի բաժակն արեան:

Եկեղեցական Ուխտին վրայ ստէպ խօսելովն՝ կը կարգէ. Եպիսկոպոսն՝ Երիցունք եւ Սարկաւագունք:

Ուշադրաւ է Սեղան բառն՝ զոր շատ անգամ կը վարէ ի թուղթան: Սեղանն՝ Պատարագ կը պահանջէ, զո՞ն մը. եւ արդարեւ Մարմին եւ Արիւն Փրկչին կը մատչի 'ի նմա: Եւ այն Դոհութիւն որ Եպիսկոպոսէ եւ կամ նորին հրամանաւ կը մատչի, օրինաւոր է. վասն զի մի է Եկեղեցի Յիսուսի Քրիստոսի, եւ ուր զուինն՝ անդէն եւ անդամքն:

Սէրն քան զամենայն ինչ այլ կը նախադասէ. զի հաւատք սկիզբն են կ'ըսէ, իսկ Սէրն կատարումն եւ վախճանն: Հաւատացելոց կնիքն սէրն է. իսկ այլապառք չունին զայդ:

Խորհրդոց մէջ բաց 'ի Ս.Դոհութենէ եւ Քահանայութենէ կը յիշէ Ս.Մկրտութիւնն եւ տեղ մը Դրոշմի ակնարկն, Ապաշխարութիւնն եւ Ս.Պսակն: Կը պատուիրէ վերջնոյն համար՝ առ Պողիկարպոս գրելով՝ Եպիսկոպոսին հաւանութեամբն կատարել:

Այլ ուշադրութեան արժանաւոր է իր վստահ եւ անկասկած համոզումն՝ զկնի մահուն յերկինս զԱստուած տեսնելու, Դարձեալ զի Սուրբք 'ի Հաղորդութեան են ընդ հաւատացեալս, եւ բարեխօսք զինուորելոց Եկեղեցւոյն: Նահատակաց յիշատակաւ հաւատացելոց ժողովին եւ երգեր երգելն կը յիշէ:

Հակիրճ ուրեմն, սակաւաթիւ եւ համառօտ այս թուղթքն նման աւետարանական հատին մանսնիոյ՝ մեծամեծ ծառերու սերմեր են. իւրաքանչիւրն բիւրս բիւրուց բողբոջելու կարող:

(Շարայարելի)

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՒՀԻ ՄՈՆԻԳԱՅԻ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ ԹՈՎՀԱՆՆԷՍ Վ. ԱԲԻԿԵԱՆ

(Շարունակութիւն. Տես քիւ 18)

Ուստի աւելի ուշադրութեամբ կը սկսի քննել Մանիքէսի սոր-
վեցուցած բաներն, եւ քանի որ առաջ կ'երթայ, մեծամեծ դժ-
ուարութիւններ կը տնկուին զիմացը՝ Մանաւանդ թէ Հելլի-
ստիոս անուամբ ուղղափառ ուսուցիչ մը քիչ մ'առաջ կտրթա-
զինէէ անցնելով, հոն իւր մէկ քանի դաստառութեանց մէջ
Մանիքեցւոց ազանդոյն զէմ խտրել խօսած եւ ցուցուցած էր
պարունակած անհամար եւ յայտնի հակասութիւնները, այն մար-
դուն քարոզութիւնէն Օգոստինոսի սիրտը որչափ ալ վայրկեան
մը խռոված էր, բայց վերջապէս արհամարհելով զայն յաղթած
էր իւր ներքին ալլալութեան։ Բայց հիմակ նորէն կը ծնանի
այն ալլալութիւնը, նորանոր վերքեր կը բացուին սրտին մէջ
եւ անհնարին անձկութեանց մէջ կ'ընկզմեն զինքը։ Արդէն հինգ
տարիէ 'ի վեր նախնի փիլիսոփայութիւնը մէկզի թողած էր,
վասն զի իբրեւ անհիմն եւ շարժուն աւազի կոյտ մը երեւցած
էր իրեն, որուն վրայ հաստատ բան մը կարելի եղած չէր հիմ-
նել, իսկ այսօր իւր անսովոր մտաւանջութեանը մէջ, մինչ-
դեռ հաստատուն բարձիկ մը կը փնտռէ իւր յոգնած գլուխը
հանգչեցընելու համար, Մանիքէսի ազանդն ընդհակառակն ա-
ղօտ լոյս մը կ'ընծայէ իրեն։ Նախ վստահ էր որ հոն պիտի
գտնար իւր փնտոածը, այսինքն անանց եւ գերազանց լոյս մը,
բայց կը զգայ հիմակ իւր հոգւոյն մէջ՝ եւ մօտք ալ կը համո-
զուի որ այն վարդապետութեան մէջ ստութիւնէ ուրիշ բան
չկայ, անձկութիւնները զինքը կը պաշարեն, սիրտը կը հալի
ու կը մաշի։ Բայց որպէս զի ճշմարտութեան ճամբէն չլեզլինք,
եւ լաւ մը ըմբռնենք անոր հոգւոյն վիճակը, ըսենք որ խաղա-
ղութեան՝ ստութեան եւ ճշմարիտ լուսոյ վրայօք Օգոստի-
նոսին ունեցած պապակը, սոսկ անոր հոգւոյն պատուական

յատկութիւններէն առաջ չէր գար, այլ կ'ազդէին նոսեւ իրեն վրայ ներքին պիղծ ցանկութիւնք: Ստուգիւ Օգոստինոս իւր հանգստութիւնը գտած ըլլալով այն հեշտ մոլորութեան մէջ, որն որ իւր կիրքերուն լիովն ազատութիւն կը խոստանար, չուզեր անկից հրաժարիլ. ուստի որչափ ալ սիրաւ կ'այլալլէ այն ստութիւններէն, կը վախճայ իւր հետազոտութիւնները հեռու մղելէն, չըլլայ թէ առաջուան պէս իյնայ ահուկ սաղտիութեանց մէջ, այլ կուգայ միայն խորհուրդ հարցնելու Մանիքեցւոց: Որչափ ալ ինքը յստակ եւ պարզ կերպով կ'առաջարկէ իւր դժուարութիւնները գլխաւոր եւ գիտուն ազանդաւորաց, այսու ամենայնիւ գոհացուցիչ լուծում մը չընդունիր, վասն զի Մանիքեցիք աւելի յաջողակ էին հակառակորդաց վարդապետութիւնները ջրելու, քան թէ իրենցինքն պաշտպանելու եւ հաստատելու. եւ հակառակորդաց դրութիւնները ջրելով կը կարծէին որ պարաբերին կատարեցին. այն ճարպիկ որսորդաց պէս, կ'ըսէ, սուրբ Օգոստինոս, որոնք աղբիւրի մը բոլորաւոր որոգայթներ կը լարեն, եւ որպէս զի ստիպեն ծարաւի թռչունները հոն բերելու, կը չորցնեն կամ անբեւեռելով կը ծածկեն միւս աղբիւրները: Ստորին կարգի խելքի տէր եղող մարդու մը համար, այսպիսի վարպետութիւն մը կրնայ յաջողիլ, բայց Օգոստինոսինը շատ սուր եւ հեռատես էր չհասկնալու համար այն պատճառաբանութեանց մոլորութիւնը. ուստի իւր հոգին, որ անկողի ճշմարտութեան ետեւէն էր եւ անով միայն կրնար յազենալ, այն թափուր կարծեաց եւ դրութեանց առջին աւելի կը սկսի տանջուիլ: Դարձեալ կը դիմէ Մանիքեցւոց. բայց ՚ի զուր, գոհացուցիչ պատասխան մը չկրնար ընդունիլ:

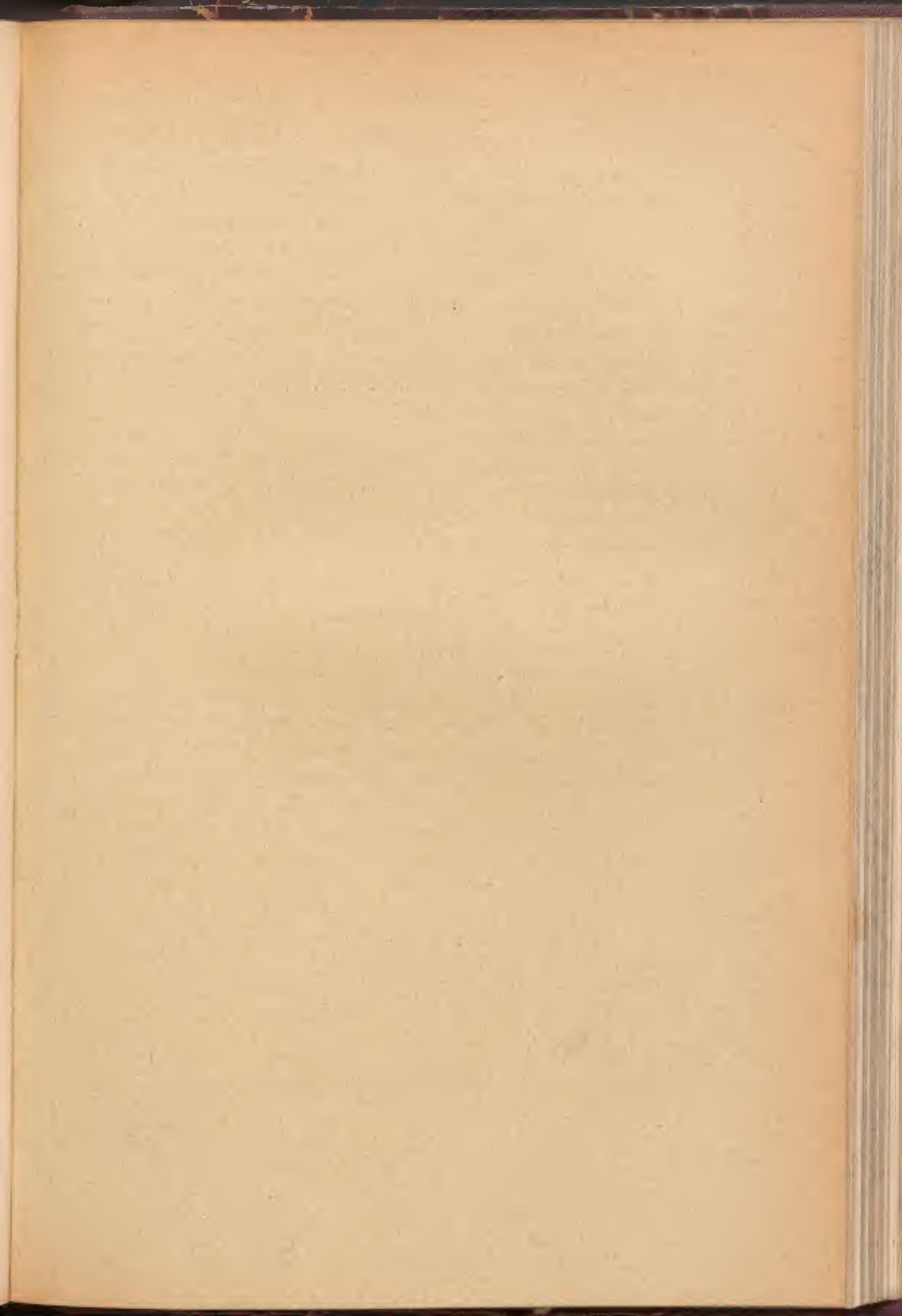
Մանիքեցիք քիչ մը հանդարտեցնելու համար զանիկայ, կ'ըսեն իրեն թէ քիչ ատենէն Փաւստոս անուամբ երեւելի եւ իմաստուն եպիսկոպոս մը պիտի գայ, ինքը՝ կ'ըսեն, կրնո՞նայ լուծել ամէն դժուարութիւններն եւ փարատել իւր անձկութիւնները, կատարեալ լոյս մը ընծայելով ամենախրթին խնդրոց վրայ: Օգոստինոս այս լուրը առնելով շատ կ'ուրախանայ. որովհետեւ ինչպէս վերը ըսինք, իւր ուղածն ալ այն էր. այսինքն չըլլայ թէ ստիպուի ուրանալու այնպիսի կրօնք մը, որուն մէջ իւր կիրքերը ազատ թողուած էին. դոնէ քանի մը տարի ալ վայելէր այն հաճելի խղճի ազատութիւնը եւ նիւթական հանգստութիւնը:

Պէտք է մոռնալ որ որդւոյն ամենախորք մէկ այլալու-

Թիւնն արթուն եւ զգոն մօրմէն ծածուկ չէր մնար։ Ուստի սա մեծ ուրախութեամբ եւ ուշադրութեամբ հանդիսատես կըլլար անոր անձկութեանցը։ յոյսը՝ ինչպէս ամեն մայրերու ալ բնական է, մանաւանդ իրեն համար որ ունեցած տեսիլքին վրայ կը վստահի, մէկէն կը ծնանի իւր սրտին մէջ։ Օգոստինոսը այլայլած տեսածին պէս, կը կարծէ որ դարձած կամ դառնալու վրայ է. եւ նոյնպիսի պարագայներու մէջ, սուրբ խորաններու առջին զինքը տեսնողները կրնային գուշակել թէ մայրական սրտին թշուառ տառապանքը մէկէն տեղի առած էին ուրախութեան եւ վստահութեան։ Բայց երբոր Մոնիգա Փաւստոսի իրենց քաղաքը հասնիլը լսեց, եւ այն վտանգաւոր մարդուն շլացուցիչ զօրութեան համբաւն ականջը հասաւ, դարձեալ զող ելաւ. դառն արտասուքը յորդառատ թափելով եւ խորին առանձնութիւն մը ընտրելով, ազօթքները եւ մահացուցումները կրկնապատկեց, ըստպսեւով անհնարին անձկութեանց մէջ դործողութեան կըլքը, նման մօր մը, որն որ իւր որդւոյն ազատութեան կամ մահուան վճիռը արուելուն կը սպասէ։

Փաւստոս կը հասնի, բայց անոր մեծ համբաւը իրմէ առաջ հասած է. ոչ միայն անուանի ճարտասան մ'է, կ'ըսէին, այլ նաեւ այնպիսի կտրիճ եւ ազնիւ անձ մը, որ՝ եթէ պէտքըլլար, իւր կենօքը պատրաստ էր հաստատելու քարոզած ճշմարտութիւնը։ Թողուցած էր հայրը, մայրը, որդիքը, ամուսինը, հայրենին, առաքելութեան դժուարին աշխատութեանց պարտպելու համար։ Կ'արհամարհէր արծաթն ու ոսկին, օրուան հացը կը բաւէր իրեն. երկրորդ օրուան ապրուստը հողը չէր, աղքատ, քաղցրաբարոյ, խաղաղասէր, սիրաւ մաքուր, խելացի, երջանիկ համարելով ինքզինքը թէ որ հալածանաց, տանջանաց արժանանար, մեռնելու իսկ պատրաստ էր ալիքարութեան համար։

(Շարայարեկի)

ՊԱՏԿԵՐ տասն է. հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի.

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
կ. Պօլսոյ համար 40 դահեկան:
Գաւառաց եւ օտար երկիրներու համար
քղթատարի ծախքն ի միասին հաշուելով 50 « «

Իշխանացիք թիւ 2 դահեկան

ՊԱՏԿԵՐԻ խմբագրատունն է ի Բերա, Եեշիլ փողոց
Թիւ 1, ուր պէտք է դիմել բաժանորդագրութեան եւ քերքին
վերաբերեալ այլ ամենայն խնդրոց համար:

RÉDACTION DU BADGUERE

Constantinople, Péra, rue YÉCHIL N ° 1